

door M. W. Schakel

'Leden van de Staten-Generaal, . . .', onder redactie van prof. dr. M. P. C. M. van Schendelen, prof. dr. H. Daudt en prof. dr. J. J. A. Thomassen. Uitg. VUGA, Den Haag, 1981; prijs f 62,50.

Dit boek wordt besproken door de heer M. W. Schakel, burgemeester van Noordeloos, Hoornaar en Hoogblokland; de heer Schakel was van 1964 tot 1981 lid van de Tweede Kamer voor ARP en CDA.

Kamerleden over de werking van het parlement

Tussen 22 oktober 1979 en 16 februari 1980 hebben 205 van de 225 Tweede en Eerste Kamerleden hun medewerking verleend aan een onderzoek over de werking van het parlement. Dit onderzoek werd georganiseerd vanuit de faculteit der Sociale Wetenschappen van de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

Het werd voorbereid door een begeleidingsgroep van 13 wetenschappers, die alle 13 aan de hand van het binnen gekomen onderzoekmateriaal, een bijdrage hebben geleverd aan het in mei 1981 bij Vuga verschenen boek 'Leden der Staten Generaal...'. De redactie van deze belangwekkende uitgave bestond uit prof. dr. M. P. C. M. van Schendelen (Erasmus Universiteit), prof. dr. H. Daudt (Universiteit van Amsterdam) en prof. dr. J. J. A. Thomassen (T.H. Twente).

Dit onderzoek legde op de Kamerleden een fiks tijdbeslag; de vragenlijst omvatte een mondeling deel van ruim 200 vragen en een schriftelijk deel van ruim 50 vragen. Enkele uren was men er wel 'mooi' mee en Kamerleden zijn ook voorts bij universiteiten en onderzoekinstanties geliefd jachtwild. De schrijver van dit artikel was door de veelheid en veelsoortigheid van jagers niet meer bereid om op elk verzoek door het jachtrevier te rennen, maar dit

onderzoek was een 'must'.

Elk onderzoekteam, dat zich wetenschappelijk respecteert, bouwt in de vragenlijst enkele controletoeetsen in ten einde na te gaan of het antwoordende 'slachtoffer' consistent in zijn (haar) antwoorden is. De in andere woorden herhaalde vragen waren nogal gemakkelijk herkenbaar. Het maakte het geheel onder collega's niet bijster populair. Gelukkig heeft men de controletruc er toen uitgehaald, anders zou het onderzoek bij gebrek aan voldoende medewerking de mist in zijn gegaan.

De 20 collega's die niet medewerkten hebben ongelijk gehad. Het ter tafel liggende studiemateriaal mag er zijn. De 13 auteurs hebben bovendien met elkaar voor een prettig leesbaar boek gezorgd. Het is zoals Van Schendelen in zijn inleiding stelt: dit boek geeft niets meer, maar ook niets minder, dan het beeld dat parlementsleden, in antwoord op daartoe gestelde vra-

gen, gegeven hebben over het parlement en zijn politieke omgeving.

De Staten-Generaal nemen bij de voortduur een centrale plaats in binnen de Nederlandse constitutionele orde. Daar verandert alle borrelpraat over Kamerleden en Kamergedoe geen tittel of jota aan. Het parlement is geen 'quantité négligeable'.

Binnen de politieke wetenschap of politologie tekent zich niet zonder reden als verbijzondering de parlementologie af. Politiek en wetenschap: een boeiende ontmoeting. In de wetenschap gaat het primair om waarheid, om gelijk hebben; in de politiek primair om macht, om gelijk krijgen (Van Schendelen).

Samenstelling parlement

Politiek is een edel handwerk. In een pluriforme maatschappij ook absoluut noodzakelijk. Politiek is namelijk het afwegen, het harmoniseren, het zoveel mogelijk op één noemer brengen van verscheidene, zeker niet altijd parallel verlopende, in voorkomend geval zelfs (al of niet vermeend) tegengestelde belangen.

J. Th. J. van den Berg verwijst in zijn bijdrage (Herkomst, ervaring en toekomstperspectief van Kamerleden) naar de uitdrukking van Prakke: 'verrekenkantoor van maatschappelijke druk en tegendruk'. Wie tegen deze nogal materialistisch aanvoerende definitie bezwaar wil aantekenen, vergeet niet hoe ook de confessionele partijen in hun gloriëtijd op de kandidatenlijst voor zo veel mogelijk maatschappelijke groeperingen herkenningsskaarsjes probeerden aan te steken. Van den Berg constateert een sterke onevenredigheid ten 'nadele' van het bedrijfsleven en ten 'voordele' van overheid en onderwijs.

Specifieke groepen in de samenleving hebben een onevenredig grote toegang tot de lichamen van politieke besluitvorming. Het 'groene front' heeft in dat opzicht naam gemaakt. Partijbesturen houden bij het opstellen van de kandidatenlijst reke-

ning met het boerenbelang en de 'boeren' – van oudsher trouwe bezoekers van vergaderingen van kiesverenigingen – deden daar vaak nog een schepje op. Langs het toevoerkanal van de CBTB vloeiden de ARP voortreffelijke parlementariërs toe als Chris van den Heuvel, senator Rip, Barend Biesheuvel, Rinze Zijlstra, Jan de Koning, benevens de huidige voorzitter van het CDA, Piet Bukman.

Let men op de leeftijd dan is het Nederlandse parlement qua samenstelling, zeker vergelijkenderwijs, jong. De stroomversnelling ligt in 1971 en 1972, toen de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd werd. Alle partijen beijerden zich om de nieuwe lichten kiezers aan zich te verplichten door het kandideren van veel jonge kandidaten. Een goed te begrijpen handelwijze. In dat licht doet het wat inconsequent aan, dat 2 à 3 miljoen 65-plussers in niet één van de 150 leden der Tweede Kamer een generatiegenoot kunnen herkennen. Nederland neemt in dit opzicht binnen de EEG een volstrekt unieke positie in, om van landen achter het IJzeren Gordijn en in het Verre Oosten maar helemaal te zwijgen.

Let men op de genoten opleidingen dan blijkt met name in de Tweede Kamer het aandeel van de academici sedert 1948 steeds verder omhoog te gaan tot bijna twee-derde van het aantal leden. Zou hier samenhang bestaan met de voor menig kiezer ingewikkelde Binnenhof-taal? Een opvallende ontwikkeling in dit verband is, dat binnen de Tweede Kamerfractie van het CDA de theologie niet meer vertegenwoordigd is.

Tot nadenken stemmende notitie: de stemmen van de ouders van AR-Kamerleden gingen allen naar de ARP! (Dat kan van hun nageslacht niet getuigd worden.)

Een slechte noot voor de positie en de invloed van het parlement is het aanzienlijk teruglopen van het aantal ervaren parlementariërs, altijd weer schril belicht door de bokkesprongen die af en toe bin-

Aan de abonnees van Christen Democratische Verkenningen

Dames en Heren,

Het beleid van het bestuur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA is er op gericht de exploitatie van Christen Democratische Verkenningen zoveel mogelijk sluitend te maken. Dat is op het moment niet het geval. Bij de start van het blad konden de exacte exploitatiekosten moeilijk worden overzien en is voor een voorzichtige prijsvaststelling gekozen.

Gesteld voor de keuze de pagina's per jaargang terug te brengen dan wel enige prijsverhoging toe te passen, heeft het bestuur voor dit laatste gekozen. Het beleid is er daarbij voorts op gericht niet elk jaar met prijsaanpassingen te komen, en ook in de toekomst uiterste terughoudendheid te betrachten.

Een en ander heeft er toe geleid dat de abonnementsprijs voor volgend jaar op f 45,— is gesteld (f 35,— voor jongerenabonnement).

Het bestuur spreekt de hoop uit dat de lezers begrip voor deze beslissing zullen opbrengen en vertrouwt erop dat het blad van ons instituut ook in de komende jaren met evenveel belangstelling gelezen zal worden als het afgelopen jaar het geval was.

A. M. Oostlander,

directeur

december 1981

nenkomende gloednieuwe fracties zich 'veroorloven'. In 1973 was de gemiddelde zittingsduur tot een record-diepte van 4¹/₂ jaar gedaald. Anders dan op de departementen ligt de ervaring bij het individuele Kamerlid opgeslagen, sterke wisselingen in de personele sfeer benadelen in ons dualistisch systeem de kansen van het parlement tegenover het overheidsapparaat. Drs. L. M. A. Masset, verbonden aan het Instituut voor Wetenschap der Politiek aan de Universiteit van Amsterdam, schrijft over 'Parlementaire activiteiten'. Dat een parlementaire werkweek lang is levert geen verrassing op; dat het werk 'chaotisch' is, weten al diegenen die met een zekere regelmaat van Kamerleden te horen krijgen dat gemaakte afspraken veranderd moeten worden. Men zal meer opkijken van de conclusie, dat radio en t.v. door Kamerleden nauwelijks geraadpleegd worden. Men zou van lieden, die nieuws maken en in niet geringe mate bij het nieuws van de dag leven, anders verwachten. Dat nieuws wordt vooral uit de dag- en weekbladen gehaald. Het hangt samen met het druk bezette leefprogramma. De radio komt er al iets beter af dan de televisie, omdat vele Kamerleden een autoradio 'aan boord' hebben. Medewerking aan bepaalde t.v.-programma's — Kamerleden worden ook buiten hun directe 'stiel' voor uitzendingen gevraagd — roept door dit manco in de kijkervaring wel eens extra probleempjes op.

Parlementaire bijstand

Over ambtelijke bijstand voor parlement en parlamentslid is veel geschreven. Begrijpelijk indien men het tienduizendkopige overheidsapparaat gadeslaat waarmee de parlementaire David geconfronteerd wordt. Sinds mijn intrede in het parlementaire bedrijf in 1964 is er voor Kamer en Kamerlid ook in dit opzicht wel het één en ander veranderd. In 1964 had een lid van de Kamer noch een eigen werkruimte, noch een persoonlijke assistent. De

fractievoorzitter had een kamer en een secretaresse. Men werkte in de fractiekamer, als er tenminste geen besprekingen gaande waren, of in de bibliotheek of in het bankje in de plenaire vergaderzaal. Daar hoorde je nog eens wat, je maakte werk met werk.

De fractie had generlei betaalde bijstand van wetenschappelijke medewerkers. Pas vanaf 1 januari 1966 woonden twee medewerkers van de Kuypertstichting — mr. Prins en dr. Goudzwaard — de wekelijkse fractievergadering bij. Op drie fronten heb ik de versterking van de ambtelijke bijstand meegemaakt: de Griffie, het fractiesecretariaat, de persoonlijke medewerker. Sinds het begin van de jaren zeventig is het Kamerbudget verviëfvoudigd. Uit de enquête blijkt, dat onder de Kamerleden absolute meerderheden aanwezig zijn om de bestaande op alle drie fronten verder uit te breiden.

Voor Sijmen de belastingbetaler een niet onverdeelde prettige situatie. De minister van Binnenlandse Zaken dient weliswaar formeel de begrotingen van de Hoge Colleges van Staat in, maar de Kamer stelt zelf een vóórontwerp op en de minister moet van goeden huize zijn om daarbij het rode potlood te hanteren. Een dwars door de partijscheidingen heenlopende 'actiegroep' mikt met name op uitbreiding van de persoonlijke staven. Persoonlijk heb ik mij intern daar tegen gekeerd. Afgezien van de handen belastinggeld, die daarmee gemoeid zullen raken, zit het gevaar er levensgroot in dat Kamer en Kamerlid nog meer in het detail zullen duiken dan thans het geval is. Een Kamer, die daar haar kracht zoekt, zit op het verkeerde spoor!

Een voorbeeld: schriftelijke Kamervragen gaan door de zeef van de Kamervoorzitter; dat voorzitterschap waarnemende is het mij enkele malen overkomen dat in het buitenland vertoevende leden vragen stelden; zij hadden blancovragen vooraf getekend en de medewerker deed verder

de was. Een parlement, dat de persoonlijke staven gaat uitbreiden levert een forse bijdrage aan de bureaucratisering van het parlement.

De constatering van Masset op blz. 91, dat de commissievergadering de plaats is waar voorlopige verslagen ontstaan is onjuist en bewijst hoe de dingen onder invloed van een betere bestaffing kunnen veranderen. Zo was het in de dagen, dat het Kamerlid er nog alleen voorstond: hij maakte zijn 'inbreng' en toetste die aan het oordeel van de collega's in de commissievergadering.

Het graaf- en spitwerk voor de fractie-inbreng wordt tegenwoordig verricht door een fractiemedewerker, al of niet op aanwijzingen en al of niet onder bijsturing van één of meer fractieleden; de voltallige fractie vijlt een tikkeltje bij, een fractielid legt die inbreng in de commissievergadering op het stapeltje bij de commissiegriffier en de laatste breidt uit die delen de sok, die voorlopig verslag heet. Van beraadslaging, van dialoog is geen sprake, de stellingen zijn in veruit de meeste gevallen al definitief betrokken.

Parlementaire fracties

Dicht bij de huidige werkelijkheid komt de bijdrage van Van Schendelen over 'Kamercommissies en fracties', het voor het individuele Kamerlid uiterst boeiende gegeven, dat men tegelijk lid van de Kamer en van een fractie, van een Kamercommissie en van een fractiecommissie is. Met als complicerende factor, dat bij kleine en middelgrote fracties de eigen fractiecommissie niet van de grond komt. De ontwikkeling die Van Schendelen behandelt, heb ik persoonlijk mede beleefd:

- het verdwijnen van de generalist en de daarmee samenhangende geleidelijke afsterving van het stelsel van afdelingsvergaderingen;

- de opkomst van de specialist, vergaderend met gelijk gerichte andere vertegen-

woordigers in de desbetreffende commissie;

- het zich via dat commissiestelsel onttrekken van de individuele fractiespecialist aan al te grote fractiedwang;

- het via het fractiestelsel weer onder groepscontrole brengen: de fractie als eenheid van besluitvorming.

Boeiend zijn de opmerkingen over het stemadvies van de fractiewoordvoerder, de wisselende rol van stemadviesgever en stemadviesnemer. De opmerking van Van Schendelen, dat door die afwisseling van rol een vergaande gelijke invloedsverdeling ontstaat zou kloppen indien de huidige politiek niet zo duidelijk onder het beslag van sociaal-economisch-financiële problemen lag. Dat feit maakt de leden van het SEF-blok tot een zwaar wegende 'inner circle' binnen de fractie.

De enquête geeft geen voeding aan het vermoeden, dat met de toename van zijn parlementaire ervaringsjaren een volksvertegenwoordiger een wat meer autonome positie in het proces van besluitvorming zal krijgen. Dat moge kloppen voor de dingen-van-de-dag, indien evenwel vragen van procedure, tactiek en strategie zich voordoen, indien crisis of crisidreiging zich aftekent, telt senioriteit binnen de fractie wel degelijk.

Moeten er in de schaduw van Lockheed, Dassault, koopsompolissen nieuwe bindende gedragsregels voor Kamerleden opgesteld worden? (J. Kerver: Gedragsregels voor Kamerleden). Ik deel de conclusie van Vondeling in zijn in september 1978 verschenen opstel 'Schijn des kwaads' dat de toestand binnen het Nederlandse parlement niet noopt tot nieuwe regels. De Nederlandse politicus is niet corrupt. Hij krijgt trouwens ook nauwelijks kans om het te worden. Wat zijn onafhankelijkheid aangaat: alle nevenfuncties zijn publiek bekend en vergeet binnen de fractie de onderlinge controle niet!

Parlement en overheid

J. H. Letterie behandelt de altijd weer boeiende relatie parlement - kabinet ('Parlement en Overheidsbeleid'). Macht of onmacht van het parlement. Veel of weinig in de melk te brokkelen? Dualisme en osmose. De relatie is niet in voor alle tijden geldende typering te vangen. Het hangt van mensen en van feitelijke situaties af. Soepele, hoekige karakters. Een kabinet met een smalle parlementaire meerderheid zal uit pure overlevingsdrang het oor meer naar het parlement moeten laten hangen dan een kabinet op brede basis.

Het in dit hoofdstuk gegeven oordeel, dat de wetgevende taak van de Tweede Kamer minder goed vervuld wordt dan men zou mogen verwachten, houd ik tegen. In de 17 jaren die ik kan overzien is de Tweede Kamer in haar mede wetgevende taak sterker geworden: kwantiteit en (gemiddelde) kwaliteit van ingediende amendementen getuigen daarvan.

Een hoofdstuk, waarvan zij die binnen het CDA met meer dan modale verantwoordelijkheid bekleed zijn, kennis moeten nemen is dat van prof. J. J. A. Thomassen over 'Politieke strijdpunten en coalitievoorkeuren'. In dit op 6 mei 1981 (dus vóór de verkiezingen) gepresenteerde boekwerk noteert Thomassen als enquêteconclusie: 'Welke coalitie er na de verkiezingen van 1981 ook tot stand mag komen, het zal hoe dan ook een verstandshuwelijk zijn. Wanneer men de onwaarschijnlijke mogelijkheid van een progressieve meerderheid buiten beschouwing laat, is er geen enkel kabinet denkbaar dat zowel berust op een parlementaire meerderheid als op de wederzijdse voorkeur en sympathie van de betrokken partijen.' Voortreffelijk bewijs van de slogan, dat sociologie een onmisbare hulpwetenschap is geworden.

Coalitievorming

Hoe keken de leden van de diverse Ka-

merfracties tegen de andere fracties aan? Geen enkel lid van het CDA sprak zich uit voor de combinatie CDA-VVD; slechts drie leden van het CDA opteren voor een coalitie zonder de PvdA. Deze voorkeur van het CDA wordt door de PvdA nauwelijks beantwoord. De meerderheid van de fractie van de PvdA geeft de voorkeur aan een progressief kabinet. 'Het gebrek aan wederkerigheid in de coalitievoorkeuren van CDA en PvdA' (citaat Thomassen). Ook bij D'66 was weinig animo te vinden voor een kabinet van PvdA, D'66 en CDA. Wel bestaat binnen die gelederen belangstelling voor een nationaal kabinet. Binnen de fractie van de VVD bestaat veel sympathie voor een nationaal kabinet, mede gebaseerd op het feit, dat de fractieleden van de VVD minder geneigd bleken te zijn tot de PvdA een grote afstand te zien.

Daar staat het dan op een rijtje en het CDA kan het zich voor gezegd (geënquêteerd) houden: door geen der potentiële vrijers op het politieke marktplein vanuit het hart begeerd. En wat de stevigste bink op dat pleintje aangaat - ik laat nogmaals Thomassen aan het woord: 'het gebrek aan sympathie dat de leden van de PvdA kennelijk voor het CDA en met name voor de CHU en KVP hebben, is bepaald onthullend'. Voor de schrijver van deze bijdrage lijkt het geen twijfel, vóór het (nabije) einde van deze eeuw komt er een punt achter de overheersende positie van het CDA in het centrum van de Nederlandse politiek, er vormt zich een alternatieve coalitie zonder CDA.

Nog een conclusie die Thomassen uit deze enquête opdeelt, is het signaleren waard. De conclusie luidt: 'de polarisatie tussen de verschillende partijen, voor zover deze afgemeten kan worden aan de opvattingen van individuele kamerleden, is duidelijk minder geworden'.

Deze conclusie staat in schrille tegenstelling tot het door een ieder na te trekken bestand van zaken, dat partijen die tot

samen-regeren veroordeeld zijn, er in afnemende mate in blijken te slagen voor de nijpende problemen, die zich – ongevraagd maar wel nadrukkelijk – aandienen, oplossingen te construeren, die aan twee onontkoombare voorwaarden voldoen:

- a. een wezenlijke bijdrage verlenen aan de oplossing van het probleem;
- b. 'verkoopbaar-zijn' aan de eigen achterban (een niet te veronachtzamen gegeven in een democratisch systeem, dat op termijn op herverkiezing gebaseerd is).

De regeerbaarheid van ons land beweegt zich dichter in de buurt van de nul-optie dan de zojuist vermelde conclusie-Thomassen doet vermoeden.

Nog één notitie van Thomassen roept een kanttekening op. Thomassen stelt aan de orde de rol van staatsraad Burger bij het totstandkomen van het eerste (tevens laatste! M.W.S.) kabinet Den Uyl. Burger legde de feitelijke verschillen in voorkeur tussen de beoogde CDA-partners bloot. 'Dit wapenfeit van de formateur werd als een bewuste poging gezien om de totstandkoming van het CDA te bemoeilijken.' Eén en ander pakte geheel anders uit. Uit eigen aanschouwing weet ik hoezeer juist de uiteenlopende lotgevallen van de drie tijdens en na de formatie Burger een stroomversnelling veroorzaakt hebben in een allengs wat slepend geworden éénwordingsproces.

Indien het CDA ooit nog eens legpenningen uit gaat reiken voor verdienstelijk unificatiegedrag dan reken ik Burger tot één van de topkandidaten.

J. J. Vis behandelt de 'Kabinetsformatie'. De opmerking is juist, dat er bij formatie van dualisme vrijwel niets te merken is. De formatie is nu eenmaal ook voor de direct erbij betrokken fracties de tijd om tot zaken te komen (Romme).

Juist is ook dat 'in het Nederlandse bestel de tactische posities van de verschillende fracties in het formatieproces sinds jaar

en dag grote verschillen vertonen' en dat 'de sinds 1971 ingevoerde (betrekkelijke) openbaarheid van de kabinetsformatie stellig veel kamerleden de mogelijkheid levert om hun invloed op de kabinetsformatie te vergroten'.

Het leidde er wel toe dat formaties de neiging vertonen steeds langer te gaan duren (69 dagen in 1971, 163 dagen 1972, 208 in 1977). In die perioden worden – onder buitensluiting van de overige parlementsleden – door de beoogde regeringsfracties de hoofdlijnen van het overheidsbeleid vastgesteld. Na de 'geboorte' van het kabinet voltrekt zich de telkens weer noodzakelijke bijstelling van die hoofdlijnen alsmede het 'beantwoorden' van nieuw zich aandienende problemen door de politieke osmose van regering en regeringsfracties, waarvan de overige fracties evenzeer zijn buitengesloten.

In dit verband herinner ik mij de overgang van het kabinet-Marijnen op het kabinet-Cals in 1965. In de vergadering van 1 maart 1965 leest voorzitter Van Thiel de brief voor, waarin het ter beschikking stellen van de portefeuille vermeld wordt. Het duurde tot woensdag 24 maart vóór de voltallige AR-fractie voor een inhoudelijk gesprek bijeen geroepen werd. Notities waren niet ter tafel. Voorzitter Smallegenbroek reciteerde van kladblaadjes.

H. H. F. Daemen behandelt het onderdeel 'Gekozenen over kiezers'. Hoe oordeelt een Kamerlid over de kiesgerechtigde burger? Intertijd lekte dit onderdeel van het onderzoek ontijdig uit. Het leidde tot publicaties, die er op neer kwamen, dat Kamerleden de meeste staatsburgers voor politieke onbenulligen versleten. Nu, zo ernstig blijkt het niet te zijn. Het behoeft geen verwondering te wekken, dat politieke professionals het niveau der amateurs lager inschatten dan het eigen. Die beroepstrots delen politici met andere beroepsgroepen als daar zijn bakkers, timmerlieden, behangers, electriciërs. Daar

komt nog bij dat Kamerleden het niveau van de eigen kiezer – en die ontmoeten zij het meest – beduidend boven het niveau van het gemiddelde inschatten.

Prof. dr. H. Daudt behandelt 'Hervormingen van het Parlement'. In het algemeen waren de ondervraagden het er over eens, dat het parlement aan invloed inboet door een ondoelmatige werkwijze. Veel veranderen zal er echter vooralsnog niet, want 'de parlementsliden zijn het in sterke mate oneens over de vraag op welke manier de invloed van het parlement zou kunnen worden vergroot'.

Ik heb als mijn mening gegeven, dat het parlement moet afzien van de begeerte om met één bil op de regeringsstoel te willen zitten, het spelen van schaduwregering; dat het parlement haar jacht op het detail moet staken, het leidt tot veel besognes en weinig zaken; dat de Kamer van de motie geen botte bijl moet maken; dat zij zich moet concentreren op haar twee centrale taken: mede wetgeven, controleren van de regering in geest en hoofdzaak. Maar ja, wat wil je als tweederde van het aantal Kamerleden zijn ingekaderd in fracties van omtrent 50 leden. Individuele parlementsliden trachten zich via een energiek activisme waar te maken. Verlaging van het aantal kamerzetels van 150 tot 100 zou al een flinke sanering betekenen. Het zou ook kunnen na de verzelfstandiging van het Europees Parlement. Dubbelmandaten komen vrijwel niet meer voor en dat was de voornaamste reden voor het opvoeren van het zeteltal van 100 naar 150.

Type Kamerlid

Deze bespreking afsluitend wil ik er op wijzen, dat een zeer wezenlijke verandering – wel impliciet maar niet expliciet – onvoldoende uit de verf gekomen is: het type Kamerlid is sterk gewijzigd. Minstens twee invloeden hebben hier gewerkt: de ontwikkeling van het Kamer-

lidmaatschap tot een dagtaak en de sterke verjonging van het parlement. Toen ik in 1964 de politieke Bühne betrad verdienden de 'artiesten' een gage van f 15.000.– 's jaars. De hoogte van het bedrag duidt er al op, dat de functie niet als volle-dagbaan beschouwd werd. Het was geen salaris, men noemde het (en nog altijd!) schadeloosstelling.

Hoe werd je Kamerlid? In het algemeen door eerst in de maatschappij te bewijzen, dat je wat kon om dan vervolgens (meestal op niet zo piepjonge leeftijd meer) aan dat Kamerwerk te beginnen, in veruit de meeste gevallen onder gehele of gedeeltelijke handhaving van de oude werkkring. Het bracht een heel brok ervaring en rijpheid in 's lands vergaderzaal. Het ellebogenwerk was niet zo nodig. Waartoe immers?

In dat opzicht heb ik in de loop van 17 jaren veel zien veranderen aan het Binnenhof. Het werk nam toe, de schadeloosstelling werd regelmatig verhoogd. Met name toen de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd werd van 23 naar 18 jaar, gingen de partijen zich beijveren om kandidaten te stellen waarin de jonge lichten zich konden herkennen. Een Kamerlichschap was niet langer de kroon op het werk naast een buitenparlementaire taak, het werd al op betrekkelijk jonge leeftijd een verende springplank naar wat anders: zo snel mogelijk van de achterste (figuurlijk!) naar de voorste banken; na een politieke warmloop-periode het regeerkasteel binnentrekken, in elk geval: het kamerzeteltje als springplank naar wat anders. Het bracht grotere onrust, verscherpte competitie, meer ellebogenwerk in de parlementaire colonne.

Het slag Kamerleden, waartussen ik in 1964 gedropt werd, hoefde in het algemeen niet zo nodig meer. Velen hadden de sporen al elders verdiend. Een betekenend aantal droeg buiten 's lands vergaderzaal zeker zoveel verantwoordelijkheid als daarbinnen. Opvallend was de zware ver-

tegenwoordiging uit de diverse standen: werknemers, middenstand, landbouw, werkgevers.

Uit de vakbeweging: Roemers (voorzitter NVV), Baart (voorzitter Alg. Ned. Bedrijfsbond voor de metaalnijverheid), Suurhoff, R. Laan (uit de NVV Transportarbeidersbond), de 'oude' Andriessen (voorzitter van de R.K. Bouwvakarbeidersbond St. Joseph), Jos Maenen van de Limburgse KAB, Toon Weyters (voorzitter Katholieke Bond van Overheidspersoneel), Kikkert (hoofdbestuur Ned. Chr. Landarbeiders Bond), Cees van der Ploeg (voorzitter Ned. Kath. Bond van Werknemers in de Agrarische Bedrijfstakingen).
Uit de wereld van de werkgevers: Aalberse, Blaisse, Duynstee, Nederhorst, Van Son.

Het groene front slaagde er altijd in om goed aan zijn trekken te komen: Lardinois, Brouwer, Droessen, Horsmans, Engelbertink, Van Koeverden, Mellema, Tolman, Tuynman. De middenstand niet te vergeten: Van den Heuvel, Porthoine. De omroep: Van Doorn, voorzitter KRO; Kieft, secretaris NCRV. Het onderwijs: Cals, Klompé, Kleywegt (oud-hoofdinspecteur van de onderwijzersopleiding). De universitaire wereld: prof. C. L. Patijn (RU Utrecht), prof. Versteeg (VU). Man-

nen met een militaire loopbaan achter de rug: vice-admiraal Moorman, luitenant-generaal Couzy, de kolonel Wierda, Europeanen: Van der Goes van Naters, Posthumus. Sociale verzekeringswereld: Jan Berger, De Vreeze. Een hele burgemeestersclub: Sjef van Dongen, de Poolreiziger, Aardenburg; dr. Van Helvoort, Boxtel; dr. De Kort Ulvenhout; Erik Kolfshoten, Alkemade; Geerstema, Wassenaar; Pieter Bode, Elburg.

De Rotterdamse huisarts Lamberts en als absolute recordhouder aan nevenfuncties de Emmense wethouder Zegering Hadders. Die type-wisseling voltrok zich geleidelijk. Gelukkig maar, want een schokverandering zou fysisch noch psychisch te verwerken zijn geweest. Feit blijft, dat de Kamer die ik in 1981 verliet een totaal andere geworden was dan de Kamer die ik in 1964 betrad. Veranderd in haar nadeel? Ik zou dat niet zonder meer willen stellen, de laatste der burgemeesterlijke Mohikanen had er toch wel moeite mee zijn bankje recht onder het spreekgestoelte te ruimen.

